

Recenzija istorijos vadovėlio 7-ajai pagrindinės mokyklos klasei „Wczoraj i dziś“ („Vakar ir šiandien“), Varšuva, 2017, leidykla „Nowa Era“. Autoriai: Jarosław Klaczek, Anna Łaszewicz, Stanisław Roszak.

Vadovėlyje nagrinėjamas Pasaulio, Europos ir Lenkijos istorijos laikotarpis nuo Vienos kongreso ligi Antrojo pasaulinio karo pradžios, t.y. 1815-1939 metų. Kaip vadovėlis, skirtas paskutiniajai, bet šiaip ar taip tik pagrindinės mokyklos klasei, jis yra labai aukšto dalykinio lygio.

Viename iš pirmųjų vadovėlio puslapių randame autorių nurodymus „Kaip naudotis vadovėliu“. Toliau 6-14 puslapius užima trumpas 6-os klasės kurso pakartojimas – įvadas „Kas buvo anksčiau“. Jame paminėti aštuonioliktąjo amžiaus ir XIX a. pradžios įvykiai bei procesai, susieti tiesiogiai ar netiesiogiai su Lenkijos reikalais.

Vadovėlyje yra 7 platūs skyriai, padalinti į paragrafus. Stambiausias apimtimi – tai VII-asis (p. 214-271) „Lenkija tarpukario laikotarpyje“, padalintas į 10 paragrafų. Iš viso trijuose skyriuose yra nagrinėjami Europos ir Pasaulio istorijos įvykiai, taip pat trijuose – Lenkijos ir viename, V-ajame „I-asis Pasaulinis karas“ – daugiausia įvykiai Europoje, bet 2 paragrafuose – tiesiogiai susiję su Lenkija.

Kas dėl Lenkijos, tai bent mano nuomonė, kad vadovėlyje pateikiamas vientisas ir pakankamai visapusiškas jos istorijos paveikslas, primenantis tarsi trumpesnę variantą Stefano Kenevičiaus (St. Kieniewicz) įžymios sintezės „Historia Polski. 1795-1918“. Europos ir Pasaulio istorijos įvykiai pateikti labiau fragmentiškai, kas suprantama.

Kiekvieno skyriaus gale randame trijuose teksto puslapiuose visų atskirai imamų paragrafų reziumė. Kartu su daugeliu paragrafų sutinkame įdomių epochos istorijos bei kultūrinio gyvenimo reiškinių aptarimą, pavadinimu „Amžių paslaptys“. Pavyzdžiui, „Kas buvo impresionistai?“ (p. 106-107), „Kaip veikė PPS Kovinė organizacija“ ir netgi „Ar Lapkričio (1830-1831 m.) sukilimas galėjo baigtis pergalingai?“ (p. 57-58). Pastaruoju atveju svarstomi alternatyvūs įvykių variantai.

Pačiame pagrindiniame tekste pasitaiko informacijos apie mažai žinomus, bet grėsmingus įvykius, kaip 4-ajame dešimtmetyje japonų armijos vykdytą Kinijoje genocidą.

Vadovėlis išsiskiria spalvingumu, gausumu spalvotų ir juodai baltų iliustracijų – ne vien naratyvo tekste, bet ir ikonografiniuose intarpuose, pavyzdžiui, „Didžiosios pramonės Lodzė“. XIX amžiaus Lietuva minima lakoniškai, kas visiškai suprantama, tekste ir žemėlapiuose, kur nušviečiami Lapkričio ir 1863 metų sukilimai. Daugiau sužinome apie Lapkričio sukilimą III skyriaus 53 ir 55 puslapiuose, negu apie 1863 metų (p. 117-118 ir žemėlapis p. 120). Tai kelia abejonių, nes didesnę užmojį Lietuvoje įgavo 1863 m. sukilimas ir jo pasekmės lietuviams buvo sunkesnės.

Lenkijos-Lietuvos santykiai tarpukaryje trumpai aptariami 227 p. teksto atkarpoje, kuri turi pavadinimą „Lenkijos-Lietuvos teritoriniai ginčai“. Priekaištų rimtų neturiu, išskyrus pastabą dėl formuluotės, kad „abiejų valstybių diplomatiniai santykiai buvo užmegzti tik 1938 m. kovo mėnesį“, nes nepaminėta tarptautinė krizė dėl Lenkijos ultimatumo Lietuvai, kurio išdavijoje ir buvo „užmegzti diplomatiniai santykiai“.

Nors recenzentams neprivaloma ieškoti vadovėliuose klaidų ar netikslumų, kurie nesusiję su Lietuvos ir lietuvių-lenkų santykiais, tačiau, manau, turiu paminėti keletą pastebėtų liapsusų. Kaip antai, aptariant Josifo Stalino asmenybę ir veiklą, teigiama, kad „Po Lenino mirties – nepaisant jo nurodymams [Stalinas] buvo išrinktas bolševikų partijos generaliniu sekretoriumi“. Tikrovėje jis generaliniu sekretoriumi „pasiliko“, nes juo tapo dar 1922 metais. 194 p. randame pernelyg kategorišką apibendrinimą: „Slavai, Hitlerio pripažinti žemenės rasės žmonėmis, turėjo tapti vien tik darbo jėga, o paskui išnaikinti (wyniszczeni)“. Argi toks likimas „paskui“ grėsė visiems slavams ir išvis „išnaikinimas“ reiškė visuotinį genocidą? Kelia abejonių Rusijos imperatoriaus Nikolajaus I-ojo, po Lapkričio sukilimo paskirto Lenkijos Karalystės valdytoju, rusų karvedžio charakteristika: „Vietininku tapo pagarsėjęs žiaurumu Varšuvos nukariautojas Ivanas Paskevičius“ (p. 62). Ko gero, I. Paskevičius čia painiojamas su Muravjovu – 1863 m. sukilimo Lietuvoje slopintoju. Kadangi minimo genocido atvejai Antrojo pasaulinio karo išvakarėse, turbūt reikėjo priminti turkų vykdytą krikščioniškų Osmanų imperijos tautų genocidą 1915-1922 metais.

Reziumuojant, vadovėlį galima vertinti kaip labai gerą. Kitas dalykas – ar moksleiviai televizijos, interneto ir tviterių amžiuje norės uoliai mokytis iš šio, mano nuomone, patrauklaus ir labai informatyvaus vadovėlio.

Doc. d-ras Algis Kasperavičius
29 04 2018
Vilnius